

Prof. Dr. Mete YILDIZ
Hacettepe Üniversitesi

Bir Yumuşak Güç Ögesi Olarak DİJİTAL DEVLET İHRACI VE DİPLOMASİSİ

Bilgisayarların ilk olarak ortaya çıktığı 1950'lerden itibaren bilişim çağına girdiğimiz genel kabul görmektedir. 1960'ların sonunda internetin keşfiyle bilişim çağına yeni bir evreye girilmiş; bilgisayarlar birbirleriyle iletişim kurabilir hale gelmişlerdir. Zamanla gerek bilgisayarlar gerekse de internet kullanımı kamu kurum ve kuruluşları tarafından da yaygın olarak benimsenmiştir. Günümüzde gelinen noktada, devletin dijital

dönüşümünü anlatmak için dijital devlet kavramı kullanılmaktadır.

Dijital devlet faaliyetleri gerek merkezi gerekse de yerel yönetimler düzeyinde kamu kurumlarının birçok farklı teknolojiyi bir arada kullanarak kamu hizmetleri sunmasını ve katılımı, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırmasını amaçlamaktadır. Dolayısıyla dijital devlet faaliyetlerinin hizmet sunumunu içeren bir idari, katılım şeffaflık ve hesap verebilirliği içeren bir

Bir ülkede gerçekleştirilen dijital devlet projeleri, yıllar hatta on yıllar boyunca süren planlama, uygulama ve ölçme değerlendirme safhalarını içeren uzun vadeli yatırımlardır.

de demokratik boyutu vardır. Bu iki boyuta ek olarak günümüzde dijital devletin ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlarda farklı boyutlarının da ortaya çıktığı görülmektedir.

Dijital devlet faaliyetlerinin bu yeni boyutlarında birisi de, bu faaliyetler ile uluslararası ilişkiler ve uluslararası ticaret faaliyetlerinin kesşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, bir devletin yürüttüğü dijital devlet projeleri sonucunda ortaya çıkan teknik, idari ve mali kapasitenin uluslararası ilişkiler ve

uluslararası ticaret alanlarında bir yumuşak güç çarpanı olarak kullanılması da mümkündür.

Bir ülkede gerçekleştirilen dijital devlet projeleri, yıllar hatta on yıllar boyunca süren planlama, uygulama ve ölçme değerlendirme safhalarını içeren uzun vadeli yatırımlardır. Örneğin, Türkiye’de yargı sisteminin dijitalleştirilmesini hedefleyen Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) 1990’ların sonunda planlanmış, 2000-2010 yılları arasında uygulanarak yaygınlaştırılmış, 2010’dan beri eklenen çeşitli modüllerle genişletilerek geliştirilmiştir. UYAP projesinin faaliyetinde olduğu bu 25 yıl içerisinde çok sayıda uzman personel yetiştirilmiş, planlama ve uygulama açısından birçok deneyim edinilmiş ve dersler çıkarılmıştır. Ne var ki, Türkiye Cumhuriyeti’nde sadece tek bir Adalet Bakanlığı olduğu için söz konusu birikimin tekrar kullanılması mümkün değildir. Tam da bu noktada akla gelen ve dijital devlet ile uluslararası ilişkiler konularını bir araya getiren soru, *“Acaba bu bilgi ve deneyim birikimini başka ülkelerin kamu yönetimi sistemlerini dijitalleştirmek için*

kullanabilir miyiz?” şeklinde ifade edilebilir. Böylece Türkiye’nin başta Orta Asya Türk coğrafyası, Orta Doğu, Afrika, Balkanlar ve Kafkaslar olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunduğu birçok ülkede kamu kurum ve kuruluşlarının dijitalleştirilmesi konusunda yeni bir iş birliği alanı ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir yeni ihracat kalemi, Türkiye’nin bilişime dayalı büyümesine de katkı vererek ülkemizin orta gelir tuzağından çıkmasına katkıda bulunabilir.

Dijital devlet alanında Türkiye ile başka devletler arasındaki böylesi bir iş birliği, Türkiye’de uzun süredir gerçekleştirilen dijital devlet projelerinin ürünleştirilip markalaştırılarak söz konusu coğrafyadaki ülkelere ihracı ile sınırlı değildir. Aynı zamanda, dijital devlet alanındaki iş birliğinin diplomasi alanında da ilave bir yumuşak güç unsuru olarak katkı vermesi mümkündür. Kamu kurum ve kuruluşlarında benzer dijital devlet sistemlerinin kullanılması, Türkiye ile bu devletlerin idari, mali, teknolojik ve askeri iş birliğinin daha kolay ve kesintisiz yürütülmesini de sağlayabilir.

Türkiye’nin, başta çevresindeki ülkeler olmak üzere, eski Osmanlı coğrafyasına, günümüz Türk dil ve kültür dünyasına, Balkanlara, Kafkaslara, vb. yönelik olarak yürütebileceği bu dijital devlet açılımı sadece ürünleştirilen dijital devlet projelerinin ihracından kaynaklanan yazılım, donanım ve uzman personel ihracı ile sınırlı kalmayacaktır. Bu projelerde çalışacak yabancı teknik ve idari personelin eğitimleri Türkiye’de belirlenen eğitim merkezlerinde gerçekleştirilebilir. Ortak proje altyapılarını kullanan bu ülkeler gelecekte ortaklaşa olarak yeni ürün ve projeler geliştirebilecekleri platformlar ve şirketler kurabilirler. Örneğin 2022’de Türkiye ile Azerbaycan’ın

Türkiye de son 20-25 yıldır yasama, yürütme ve yargı erklerinde ve eğitim, sağlık ve asayiş gibi birçok farklı sektörde uyguladığı dijital devlet projelerinden elde edilen bilgi ve deneyim ile yetişmiş insan gücünü önümüzdeki dönemde yakın ve uzak çevresinde diplomatik ve ticari gücünü artırmak için kullanabilir.

e-Devlet sistemlerinin entegrasyonu için ilk adımlar atılmıştır¹. Bir diğer örnek de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki e-Devlet sistemini kurmak için yaptığı e-KKTC Projesi'dir². Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye'ye nispeten ölçeğinin ve nüfusunun daha küçük olması ve elektronik imza yüklü e-kimlik kartlarının dağıtımının tamamlanması gibi faktörler iş birliğini kolaylaştırmaktadır³.

- 1 Bakınız: <https://cbddo.gov.tr/haberler/6467/turkiye-azerbaycan-e-devlet-sistemleri-entegrasyonu-icin-ilk-adim-atildi>
- 2 T.C. Ulaştırma, Haberleşme ve Denizcilik Bakanlığı (2018). E-KKTC Projesi, Online: <http://hgm.ubak.gov.tr/tr/sayfa/43>, Erişim Tarihi: 24 Eylül 2024.
- 3 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki e-Devlet sistemi hakkında bakınız; Sağsan, M. & Yıldız, M. (2010). E-Government in the Turkish Republic of Northern Cyprus. In Chris G. Reddick (Ed.), Comparative E-Government, New York: Springer, (409-423).

Bir yumuşak güç ögesi olarak dijital devlet diplomasisi ve ihracı konusu Türkiye Cumhuriyeti'nin üst düzey bazı strateji belgelerinde de ele alınmış ve hedef olarak ortaya konulmuştur. Örneğin, 11. Kalkınma Planı e-Devlet Hizmetlerinin Geliştirilmesi Çalışma Grubu Raporu'nda⁴ eDevlet projelerinin ürünleştirilme ve ihrac potansiyelinin belirlenerek kullanılması konusu ele alınmıştır. Bu raporda, söz konusu potansiyel ve yapılması gerekenler şu şekilde ortaya konulmuştur (T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 74-75):

3.6.9. *e-Devlet Projelerinin Ürünleş(tiril)me ve İhrac Potansiyelinin Araştırılması: Türkiye'de çeşitli alanlardaki e-Devlet proje ve uygulamaları tasarlanır, uygulanır, değerlendirilir ve geliştirilirken, gerek teknik bilgi ve deneyim gerekse de insan kaynağı anlamında bir «know-how» ortaya çıkmaktadır. Eğer söz konusu proje tekil bir projeyse, yani bu bilginin ve deneyimin ulusal düzeyde uygulanabileceği ikinci bir örnek yoksa söz konusu bilgi ve deneyim âtlı kalmaktadır. Kamu kurumlarında yürütülen e-Devlet projelerinin ürün haline getirilerek hem Türkiye'de kullanımı hem de ihracı için gerekli olan ürün oluşturma süreci dört süreç basamağında ele alınmalıdır: İdari, teknik, ticari ve eğitim. Model içerisinde iyi tasarlanmış bir pazarlama/iş modeli, kullanıcı dostu ara yüzler, destek ve eğitim modülleri ile mevzuat danışmanlığı gibi farklı ihtiyaçlara yanıt veren farklı modüller bulunmalıdır. Yine e-Devlet projelerinin ihracı bağlamında,*

- 4 Bakınız: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/e-Devlet-Hizmetlerinin-Gelistirilmesi-Calisma-Grubu-Raporu.pdf>

ihtiyaç duyan ülkelere kredi açma veya hibe etme modelleri hakkında çalışmalar yapılabilir. Kredi kullandırma seçeneği içerisinde yazılım ve donanım tedarikinde Türk markalarının tercihi teşvik edilebilir. ... e-Devlet projelerinde elde edilmiş bilgi ve deneyimlerin yardımıyla benzeri projelerin başka ülkelere ihrac etme imkânının sağlanması hem Türkiye'ye para kazandıracak hem de uluslararası ilişkilerde kullanılabilecek yeni bir araç/kaldıraç sağlayacaktır. Böylece, kaynakların daha etkin kullanımı sağlanabilecektir. Bununla birlikte, e-Devlet proje ve uygulamalarının ihracında başta ulusal güvenlik olmak üzere çeşitli alanlarda gerekli önlemlerin alınması da gerekecektir.

Dünya örnekleri incelendiğinde, dijital devlet projelerini bir yumuşak güç ögesi olarak diplomasi ve ihracat açısından başarılı bir şekilde kullanan Portekiz örneği dikkat çekmektedir. Portekiz'in Guimaraes kentinde kurulmuş UNU-EGOV (Birleşmiş Milletler Üniversitesi Politika Odaklı Elektronik Yönetişim İşletim Birimi, *United Nations University Operating Unit on Policy-Driven Electronic Governance*) kurumu aracılığıyla bu ülke, Portekizce konuşulan ülkeler arasında dijital devlet alanında bir iş birliği ve yardımlaşma ağı kurmuştur.

UNU-EGOV, Birleşmiş Milletler'e üye toplam 193 ülke içinden Portekiz ile tarihi, kültürel ve dilsel bağları nedeniyle Portekizce konuşulan (Lusofon) ülkelerin dijital dönüşüm ve dijital devlet faaliyetlerine önemli katkılarda bulunmaktadır. Portekizce Konuşulan Ülkeler Topluluğu (CPLP, Comunidade dos Países de Língua Portuguesa) üyesi olan bu ülkeler Brezilya, Angola, Cabo Verde, Gine-Bissau, Ekvator Ginesi, Mo-

zambik, Portekiz, Sao Tome ve Principe ile Doğu Timor'dur. UNU-EGOV günümüzde Portekizceyi resmî dil olarak tanıyan ve konuşan, toplam nüfusu 300 milyon kişiye yaklaşan bu devletlerin bazılarıyla (Brezilya, Cabo Verde, Gine-Bissau ile Sao Tome ve Principe) birlikte çalışarak bu ülkelerin dijital devlet çabalarına çeşitli şekillerde destek olmaktadır. Bu destek dijital devlet konusundaki stratejilerini ve eylem planlarını hazırlamak, dijital devlet projelerinin uygulama ve ölçme-değerlendirme süreçlerine uzman desteği vermek, bu ülkelerde dijital devlet projelerinin uygulandığı sektörlerde çalışan alt ve orta düzey kamu yöneticilerini gerek bu devletlere giderek gerekse de Portekiz'deki merkezinde ağırlayarak bilgi

ve deneyim paylaşımında bulunmak olarak sıralanabilir.

Türkiye de son 20-25 yıldır yasama, yürütme ve yargı erklerinde ve eğitim, sağlık ve asayiş gibi birçok farklı sektörde uyguladığı dijital devlet projelerinden elde edilen bilgi ve deneyim ile yetişmiş insan gücünü önümüzdeki dönemde yakın ve uzak çevresinde diplomatik ve ticari gücünü artırmak için kullanabilir. Bu çerçevede önümüzdeki birkaç yıl içerisinde aşağıdaki faaliyetler planlanıp uygulanabilir:

1. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi koordinasyonunda başta Dışişleri Bakanlığı, TİKA ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı olmak üzere, dijital devlet alanında bilgi ve deneyim sahibi kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, teknoloji şirketleri ve teknoloji STK'larının katkılarıyla hangi dijital devlet projelerinin ne şekilde ürünleştirilip hangi ülkelere ihraç edilebileceği konusunda bir stratejik plan oluşturulmalıdır.
2. Söz konusu stratejik plan çerçevesinde hangi kurumun, hangi görev ve sorumlulukları, ne zamana kadar, başka hangi kurumların desteğini alarak gerçekleştireceğinin ayrıntılarını içeren bir eylem planı hazırlanmalıdır.
3. Bu eylem planı çerçevesinde dijital devlet projelerinin ihracı hedeflenen ülkelerdeki sorumlu kurum ve kuruluşlarla temas kurularak bilgi, deneyim ve uzman personel paylaşımının çerçevesini belirleyecek anlaşmalar imzalanmalıdır.
4. Bu anlaşmalar çerçevesinde, dijital devlet projelerinin ihraç edildiği ülkelerin siyasi, idari, kültürel ve yasal şartları göz önüne alınarak nasıl bir uyarlama sürecinden geçirilmesi gerektiğine dair proje düzeyi planlar hazırlanmalıdır.
5. Bu planlar çerçevesinde, dijital devlet projelerinin ihracı için gerekli yazılım, donanım, uzman

personel ve diğer gerekli öğelerin neler olduğu tespit edilmelidir.

6. Bu tespitler ışığında bazı ülkelere dijital devlet strateji ve eylem planlarını hazırlamaları için destek verilebilir. Bazılarına halihazırda planladıkları ve uyguladıkları dijital devlet projelerinin ölçme değerlendirmesi yapılarak uygulamanın geliştirilmesi için yardımcı olunabilir. Bazı diğer devletlere ise bilgi ve deneyim aktarımı için eğitim programları sunulabilir. Bu eğitim programlarının gerek hedef devlette belirlenen bir şehirde, gerekse de eğitim alacak kamu çalışanlarının Türkiye'ye getirilerek, İstanbul, Ankara ve Antalya'da kurulacak kuramsal ve uygulamalı eğitim merkezlerinde, bu alanda deneyimli uzman kamu personeli, akademisyenler ve özel sektör mensupları tarafından gerçekleştirilmesi planlanabilir.

Bu adımların atılması neticesinde ortaya çıkacak dijital devlet ihracı ve diplomasisi ekosistemi Türkiye'ye birçok yarar sağlayacaktır. Bu faaliyetler sayesinde Türkiye'de gerçekleştirilen onlarca önemli dijital devlet projesinde son 20-25 yıldır elde edilen bilgi ve deneyim diğer ülkelerle paylaşılacaktır. Ürünleştirilerek ihracı yapılacak bu projelerin başka ülkelerle paylaşılması sırasında yazılım, donanım ve uzman personel ihracatı da gerçekleştirilerek bilişim temelli bir kalkınma sağlanacaktır. Böylece Türkiye'de gerçekleştirilmiş dijital devlet projelerinde 20-30 yıllık deneyim kazanmış ve artık emekliliği yaklaşan uzman personel de katma değer yaratmaya devam edecektir. Benzer yazılım ve donanımları kullanan benzer projeler yürüten ülkeler arasında veri paylaşımı ve dijital iş birliği ihtimali artacaktır. Ortaya çıkan dijital devlet ihracı ve diplomasisi ekosistemi Türkiye'nin dış politikası için de katkı sağlayacak yeni bir yumuşak güç unsuru teşkil edecektir.